

Joan NAVARRO; Lila ZEMBORAIN; Pere SALINAS
Llum cinabri / Calma tectònica (Una certa correspondència)
Santa Coloma de Gramenet: La Garúa Libros («Tanit»), 2015.

A l'homenatge a Carles Riba amb motiu dels seus seixanta anys, Alexandre Cirici feia una disquisició sobre la presència de materials plàstics a la poesia catalana contemporània. Entre les conclusions que n'extreia hi destacava, breument, la poca plasticitat a la poesia catalana, on, per contra, s'hi remarcava una tendència –qui sap si excessiva– vers un paisatgisme pla, acolorit per un vague impressionisme. Generalitzacions al marge, Cirici, en plena febrada matèrica, constatava allò que segurament sentia com una mancança: l'escassetat de l'objecte en totes les seves dimensions i de la seva precisió, i, per contra, la reiterada vaguetat impressionista.

No sé fins a quin punt aquest desequilibri era tan notori i, per tant, el judici incert. El millor de Riba, com el mateix Cirici emfatitzava, el posaria en evidència. En qualsevol cas, l'any 1954 Cirici prescrivia sobre una tendència que en el món de l'art era ja assumida per l'hegemonia: la matèria com a raó primera –i a vegades, raó única– de la pintura i l'escultura. Aviat, però, les avantguardes literàries voldran subjectar-se a un real i prendran també partit per les coses.

La poesia de Joan Navarro irromp a la dècada dels setanta en un context on una efervescent neoavantguarda d'un espectre estètic i social molt extens omple l'escenari poètic del moment. Al *Manifest de les Taronges del solstici d'hivern de 1974*, signat per Josep-Lluís Bonet, Salvador Jàfer i el mateix Navarro, se'ns convidava a participar del poema, a enfangar-nos en les paraules, a defugir el poeta i ocupar el poema. I, malgrat que no ha estat gens fàcil, Joan Navarro s'ha mantingut fidel a aquestes prerrogatives. La retracció posterior a l'efervescència neoavantguardista va deixar un panorama poètic català desolat per tantes experiències i per tants premis –molts premis– per a un circuit tancat de jos impenitents. Joan Navarro, però, no ha defallit, i en la maduresa persevera a «escriure i reescriure el mateix poema tota una vida».

El poemari *Llum cinabri / Calma tectònica* és a dues (o tres) mans. Es tracta d'una correspondència poètica que Joan Navarro, des de València, va iniciar l'octubre de 2010 amb la poeta argentina, resident a Nova York, Lila Zemborain i que tots dos van decidir completar el febrer de 2013. Potser el més convencional en un intercanvi de cartes és l'aparició del real o de la realitat o, si més no, del que som capaços d'imaginar com a real en un moment determinat. Allò que es vincula amb la vida quotidiana i que pot ser expressió del més personal o autobiogràfic que dos interlocutors s'intercanvien. Però aquest epistolari poètic desborda qualsevol consuetud. Navarro ho anuncia al primer poema, es tracta d'anar a «l'arrel profunda de les

coses. Aquell impuls silvestre al llindar de la paraula, abans del món, abans del buit de l'ésser». Anar de llindar en llindar, *Von Schwelle zu Schwelle*, com Paul Celan, a la recerca més pregona de la paraula obtinguda des del silenci. El llindar de la paraula és un element clau de la poètica de Navarro: com si el contorn que remarca isolés el representat per tal de registrar-ne la soledat essencial, la buidor. «Dibuixar els contorns del paisatge i dels objectes que l'habiten: Omplir el buit de la plenitud», ens deia de la seva poesia per a *Els Marges*, el 2008. Però no per això, des d'aquesta primordial abstracció, els mots perden un ara i un aquí. El poeta, com qualsevol persona, és en el temps i s'adreça, com no pot ser d'altra manera, amb paraules a l'altre que és lluny. La distància i el temps s'imposen de manera ben particular en aquesta correspondència poètica. La datació a final de cada intercanvi ens adverteix d'una cronologia i d'un ordre. Així, en una carta de l'11 de març de 2012, Navarro ens diu un «ara que passa l'hivern i brosta la figuera» que fa girar una roda del temps, universal i precisa.

Un comport s'apunta també a l'inici de la correspondència: vinclar-se per observar, per abstraure's i oblidar-se (o per superafirmar-se). Una veu que contempla i que és contemplada. Entre els primers passos per superar qualsevol temptació solipsista, de fugir d'un parany autocontemplatiu, hi ha la transformació de la consciència solitària en consciència solidària, en trobar l'altre. Cartejar-se és participar el poema al corresponent per ocupar-lo fins a enfangar-s'hi. Oblidat de mi: «Ser d'un / ser de l'altre» diu Zemborain. I Navarro li respon: «Parlar de tu és parlar de mi i dels cingles que ens/ envolten». No n'hi ha prou, però, amb aquesta descoberta, cal també un nou realisme, una forma d'objectivitat. Perquè en aquest procés creatiu no només intervenen els dos poetes, també els objectes imposen les seves condicions: «En el silenci del laboratori t'adones que l'aigua respira».

Carles Riba aspirava a ser «absoluta inscripció». Reclamava, per a la poesia, la realització del «suprem apotegma d'Ingres per al dibuix; el qual, deia, «no és part de fora del traç, és part de dins». Les paraules, raó última de la poesia, nien en un temps i en un espai que el poema fa evidents. Navarro escriu: «parlar de tu és esgrafiar l'atzar de la paraula exacta quan ix del motlle, com una larva feta papallona». Cal gravar per, a través del buit –de la part de dins–, significar. I, en un altre poema, vinclat del tot vers les paraules que el configuren, diu: «I perquè em somie, puc inventar-me un cos per veure'm, jo que a penes sóc, en el dors de tots i cadascun dels mots».

Potser aquesta paraula exacta ha perdut la voluntat de comunicar, però ha guanyat la qualitat de revelar allò nou, transformat. Destruir el sentit per obrir un espai de silenci, crear un buit d'una passivitat activa i una quietud. És aquesta calma tectònica la que Zemborain anomena, una quietud que extravasa qualsevol experiència humana, d'un temps geològic, però que la poeta gosa apuntar. Una poesia, en definitiva, que és entesa per tots dos corresponents com una experiència absoluta.

Mentre Navarro s'expressa densament, emplenant els marges tipogràfics, en una dicció assertòria, Zemborain utilitza un vers lliure, entre blancs espaiats, com unes làmines que penetren l'espessor rocosa del seu corresponent. Imatges de l'un són represes per l'altre, en un intercanvi en què es van modulant segons el seu dir. Tal

vegada aquesta és la regla principal d'aquesta reciprocació: no hi ha una síntesi, sinó una exploració constant sense que es dissolgui la veu del corresponent.

Un altre acord se sosté en l'edició d'aquesta correspondència: el vers de la poeta argentina apareix en la traducció al català del mateix Joan Navarro. A l'addenda disposem dels textos en castellà originals de Zemborain i podem acarar, doncs, l'anostrament per part de Navarro. Prou sabem de la diligent i necessària tasca de traducció que ha fet el poeta valencià al llarg dels anys. Ha signat un nombre important de traduccions de poetes brasilers, italians o portuguesos i, sobretot, és al capdavant de la revista *SerieAlpha*, publicació digital que ens dóna l'oportunitat de conèixer en català les veus poètiques actuals de les més inusitades tradicions. No es tracta, però, d'un afany de mostrari, d'aparador pintoresc. Ho hem d'entendre com alguna cosa d'essencial en el procedir poètic de Navarro. L'herència del transnacional a l'avantguarda es fa aquí del tot evident. El fet poètic ha d'ignorar qualsevol frontera que l'empetiteixi per una força centrífuga, la de la traducció, que és, per desgràcia, massa infreqüent a la poesia catalana actual.

Abans m'he referit a un diàleg a tres mans. I és de justícia afegir-hi una altra mà, la del pintor Pere Salinas, l'obra del qual ha acompanyat diverses vegades els poemes de Joan Navarro. Al cos central de la correspondència poètica hi ha dotze acrílics on s'estableix també un apassionant diàleg entre el negre i el groc cadmi, el no color amb un color primari. Colors que s'enfanguen i delimiten el seu particular *equilibri dinàmic*. No hi compareix el cinabri ni tampoc una calma tectònica; tot i ser una altra cosa, el lector no pot deixar d'associar la correspondència poètica amb aquesta pintura que és memòria d'un origen d'*abans del món*.

Per últim, un prec. A hores d'ara és gairebé impossible poder trobar l'obra de Joan Navarro, dispersa en els anys per diverses editorials o aventures col·lectives. Crec que els lectors de poesia agrairíem el recull de la seva obra, una referència imprescindible i urgent.

Jordi Cerdà Subirachs
Universitat Autònoma de Barcelona